
ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 368 : 336

Л. Д. Лебединська , к.е.н., доцент

Л. М. Ремньова , к.е.н., доцент

ФАКТОРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Висвітлено сутність впливу фінансової глобалізації на діяльність страхових компаній; виявлено найважливіші чинники, що гальмують розвиток вітчизняного страхового ринку; розроблено пропозиції щодо забезпечення фінансової стійкості вітчизняних страховиків в глобальному середовищі.

Ключові слова: страховий ринок, фінансова глобалізація, фінансова стійкість.

Л. Д. Лебединская , к.э.н., доцент

Л. М. Ремнева , к.э.н., доцент

ФАКТОРЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ В ГЛОБАЛЬНОЙ СРЕДЕ

Раскрыта сущность воздействия финансовой глобализации на деятельность страховых компаний; выявлены важнейшие факторы, тормозящие развитие отечественного страхового рынка; разработаны предложения по обеспечению финансовой устойчивости отечественных страховиков в глобальной среде.

Ключевые слова: страховой рынок, финансовая глобализация, финансовая устойчивость.

L. Lebedynska, L. Remneva

FACTORS OF FINANCIAL STABILITY PROVISION IN GLOBAL ENVIRONMENT

The article deals with the influence of financial globalization on insurance companies' activity. The most important factors retarding the development of domestic insurance market are revealed. Methods of supporting the financial stability of domestic insurance companies in the global environment are elaborated.

Key words: insurance market, financial globalization, financial stability.

Постановка проблеми. Ринкові перетворення в економіці України докорінно змінили роль і місце страхування в системі сучасних фінансових відносин. Ефективність впливу страхових компаній як фінансового стабілізатора на соціально-економічний розвиток економіки в значній мірі залежить від досконалості методів управління фінансовою діяльністю та їх відповідності сучасним потребам забезпечення фінансової стійкості страховиків в глобальному середовищі.

Враховуючи, що фінансова глобалізація для транзитивних економік може мати не лише позитивні, а й значні негативні наслідки (розрив рівня фінансового і економічного розвитку окремих країн, відрив фінансових потоків від реальних потреб економіки, ослаблення зв'язків між інвесторами і позичальниками, небезпека глобальних фінансових криз і підриву суверенітету

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

країн з невисоким рівнем розвитку з причин боргової та іншої фінансової залежності тощо), об'єктивно посилюється роль постійного моніторингу зазначених процесів на національному рівні з метою вчасного запобігання негативним наслідкам, максимально ефективного використання усіх перспектив розвитку і розширення можливостей позитивного впливу глобалізації на національну економіку.

В цьому контексті цілком логічним є дослідження впливу глобалізації на механізм формування страхового ринку України. Реалії сьогодення свідчать, що у чистому вигляді національних страхових ринків не існує. Усі вони через експансію іноземного капіталу, через систему перестраховування ризиків на зарубіжних страхових ринках, створення спільних страхових компаній злилися в єдиний страховий простір та зазнали суттєвих змін. При цьому заговорились проблеми, пов'язані із забезпеченням фінансової стійкості та конкурентоспроможності вітчизняних страхових компаній в новому економічному середовищі. Розв'язання таких проблем в Україні потребує поглиблених досліджень позитивних і негативних факторів, які привносять в український страховий ринок зарубіжні страхові компанії, а розробку стратегічних аспектів забезпечення фінансової стійкості вітчизняних страхових компаній в умовах фінансової глобалізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у розробку теоретичних і практичних засад функціонування національних ринків страхових послуг в умовах глобалізації світового господарства внесли зарубіжні вчені-економісти Н. Адамчук, Д. Ізвєков, Т. Коупленд, Т. Коллер. У вітчизняній літературі питанням впливу фінансової глобалізації на страхування в Україні присвячені дослідження В. Базилевича, О. Залєтова, В. Плиси, Ю. Уманців, Л. Шириняна, А. Глуценко. В той же час, проблемні питання забезпечення фінансової стійкості страхових компаній в умовах глобального середовища ще вивчені недостатньо й потребують поглибленого дослідження та аналізу.

Мета статті. Метою статті є виявлення впливу фінансової глобалізації на діяльність страхових компаній, аналіз позитивних і негативних наслідків, систематизація проблемних питань, що гальмують розвиток вітчизняного страхового ринку, та визначення факторів забезпечення фінансової стійкості вітчизняних страховиків в умовах глобалізації світового страхового ринку.

Викладення основного матеріалу. Глобальна економічна інтеграція є найважливішим чинником, який сприяє входженню країн у світове економічне співтовариство та багато в чому визначає подальший розвиток внутрішнього ринку країни. В повній мірі це стосується напрямів та умов гармонізованого розвитку вітчизняного страхового ринку.

Страховий ринок України виник із проголошенням незалежності країни і водночас відчув на собі всю жорстокість і безкомпромісність міжнародної страхової системи. Входження його до світового господарства є актуальним, але водночас і проблематичним, що обумовлено багатьма об'єктивними і суб'єктивними чинниками. Чи не найбільшою проблемою стало його формування за відсутності історичних коренів та відірваності української страхової системи від світових страхових ринків, що не могло не вплинути на низький рівень конкурентоспроможності українських страховиків.

Дослідження тенденцій розвитку страхового ринку України показав, що загальний обсяг страхових послуг на вітчизняному ринку є досить низьким в порівнянні з аналогічними показниками на розвинутих ринках. При частці страхового сектору у створенні ВВП на рівні 8-10 % для промислово розвинутих країн Заходу страховий ринок України досягає лише 2,2%.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Одним із основних показників розвитку страхового ринку будь-якої країни є зібрані страхові премії в розрахунку на одного громадянина. Цей показник дає можливість побачити, яке місце займає страхування в економіці країни. Дослідження показали, що лідером за цим показником є Швейцарія (5484,7 дол. США). Це свідчить про високий рівень розвитку страхового ринку страхування в цій країні, що не дивно, адже Швейцарія є однією із найбільш стабільних країн світу. Далі йдуть Великобританія (4967,5 дол. США), США (3864,7 дол. США) і Японія (3734,5 дол. США) – ці країни мають дуже високий показник страхових премій на одного громадянина. Середньосвітовий рівень цього показника становить лише 615 дол. Це наочно демонструє різницю в розвитку страхового ринку між розвиненими країнами та рештою світу.

Якщо взяти країни Центральної та Східної Європи, де цей показник на порядок менший, то і серед цих країн Україна посідає одне з останніх місць: обсяг страхових премій на одного громадянина в ній становить лише 55 дол. США. Таким чином, порівняно зі світовими тенденціями український страховий ринок має дуже мізерні масштаби, на Україну припадає менше, ніж один відсоток страхових премій, отриманих у світі. Це свідчить про наявність проблем, пов'язаних із забезпеченням сталого розвитку вітчизняного страхового ринку, та обумовлює дослідження питань, спрямованих на їх розв'язання в умовах подолання кризових явищ.

На сучасному етапі під впливом світової фінансової кризи в економіці України намітилися наступні негативні чинники, що потребують врахування при формуванні страхового ринку:

- "падіння" фондового ринку;
- збільшення ризиків, пов'язаних з інвестуванням активів фінансових установ, та неповернення наданих позик (кредитів);
- недовіра населення до фінансових установ, в тому числі з причин затування або відмови виконання фінансовою установою своїх зобов'язань за укладеними договорами;
- валютно-курсова нестабільність;
- ризик відсутності взаємодії між банками та небанківськими фінансовими установами щодо забезпечення доступу останніх до коштів, розміщених на депозитних рахунках;
- збереження негативних інфляційних очікувань населення;
- небезпека подальшої тінізації економіки.

Переоцінка вартості інвестиційних активів через валютний, кредитний та інші ризики може призвести до зменшення обсягів чистих активів фінансових установ та, як наслідок, може критично вплинути на здатність виконання установою своїх зобов'язань, та інші. А це в свою чергу впливає на фінансову стійкість та конкурентоспроможність страхових компаній. Так, девальвація гривні призведе до зростання збитковості страховому ринку, скорочення "класичного страхування" і різкого зниження платоспроможності страхових компаній.

Таким чином, ситуацію, яка склалася у страховій справі України на сучасному етапі, визначають дві групи факторів – ті, що гальмують страхову справу, й ті, що стимулюють її розвиток. Завдання полягає в тому, щоб виявити усі фактори, які стимулюють розвиток страхового ринку, реалізувати їхній потенціал та послабити вплив факторів, що гальмують цей процес.

Класифікація основних причин, які гальмують розвиток страхової діяльності та знижують її ефективність, наведена в таблиці 1.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Таблиця 1

Класифікація причин, які гальмують розвиток страхової діяльності в Україні, авторська розробка

Групи	Зміст причин
Причини, обумовлені недоліками регуляторної політики	<ol style="list-style-type: none"> 1. Відсутність чіткої державної політики розвитку страхування в Україні. 2. Недосконалий механізм оподаткування страхових компаній. 3. Недосконалість державного нагляду за діяльністю страхових посередників. 4. Монополізація окремих секторів страхового ринку. 5. Недостатній контроль за розвитком "схемного" страхування.
Причини, обумовлені об'єктивними ринковими ризиками на макрорівні	<ol style="list-style-type: none"> 1. Високий рівень інфляції. 2. Низький рівень платоспроможності населення і збитковість більшості підприємств в умовах фінансової кризи. 3. Недостатній розвиток фінансового ринку і відсутність привабливих та надійних інвестиційних інструментів для страховиків. 4. Значна інформаційна закритість страхового ринку. 5. Невисока місткість національного перестрахового ринку.
Причини, обумовлені суб'єктивними ризиками на мікрорівні	<ol style="list-style-type: none"> 1. Низький рівень капіталізації страхових компаній. 2. Недостатній рівень підготовки кадрів для страхового сектору економіки. 3. Недостатньо розвинена клієнтська база страхових компаній. 4. Нераціональна структура страхового портфелю. 5. Неefективний фінансовий менеджмент страхових компаній.

До факторів, які уповільнюють розвиток страхового ринку, належать: відсутність чіткої цілеспрямованої державної політики стосовно розвитку страхування; фінансово-економічна нестабільність у країні; недосконалість страхового законодавства; низька страхова культура населення; слабкість податкових стимулів; відсутність надійності інвестування; недостатня розвиненість інформаційної мережі, підготовка кадрів, аудиторської служби та фінансово-кредитної системи загалом та інші.

На наш погляд, головною проблемою страхового ринку України є низька культура страхування, яка пов'язана з низьким рівнем доходів населення. За експертними оцінками, тільки 10-15 % дорослого населення нашої країни страхується або готові застрахувати своє майно, що значно нижче середньоєвропейського рівня. До цього можна додати відсутність або слабкий розвиток окремих страхових продуктів. Водночас, страхування в розвинутих країнах виступає обов'язковим елементом соціально-економічної системи, поведінка суб'єктів якої визначається духом відповідальності та самодисципліни.

Ще одним із чинників, який стримує повноцінний розвиток страхового ринку в Україні є висока концентрація страхових послуг в столичному регіоні. Майже 70 % зібраних страхових премій приходяться на компанії, які зареєстровані в м. Києві.

Дослідження показали, що одним із негативних явищ, привнесених у практику страхування процесами глобалізації, є наростання різних видів шахрайства та тіньових економічних операцій, кримінальних протиправних дій.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Ці негативні процеси набули у теперішній ситуації світового масштабу. Однак форми і методи їх прояву є різними в розвинених державах світу і в країнах, які лише розбудовують ринкову систему господарювання, до яких належать Україна та інші країни СНД.

Гальмуючим фактором розвитку страхового ринку в Україні є й те, що капіталізація і стан фінансових ресурсів переважної більшості страхових компаній є незадовільними і не забезпечує їх конкурентоспроможність навіть на внутрішньому ринку. Обмежені обсяги та недосконала структура фінансових накопичень більшості страховиків заважають перетворенню їх на дієвий інститут соціального захисту населення та інвестування української економіки.

Аналіз показників, що характеризують діяльність страхових компаній свідчить про такі тенденції:

- ✓ на 2,1 % зменшилась кількість укладених договорів (крім н/в)*, при цьому кількість договорів, укладених з фізичними особами, зросла на 2,7 %;
- ✓ за винятком договорів з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті, їх кількість у 2009 році становила 552 628 982 одиниць і також зменшилась на 15,4 %.
- ✓ на 14,9 % зменшились обсяги надходжень валових страхових премій, а обсяг чистих страхових премій зменшився на 20,8 %;
- ✓ на 4,4 % зменшились валові страхові виплати/відшкодування, а обсяг чистих страхових виплат – на 6,2 %;
- ✓ на 2 % знизилися обсяги вихідного перестраховання, в тому числі обсяги премій, сплачених на внутрішньому ринку зменшились на 3 %, а на зовнішньому зросли на 6,4 %;
- ✓ на 7 % зменшився обсяг страхових резервів;
- ✓ на 0,1 % зросли загальні активи, з них активи, визначені законодавством для представлення коштів страхових резервів – на 0,9 %;
- ✓ загальна кількість страхових компаній становила 450, у тому числі СК "life" (життя) – 72 компанії, СК "non-life" (не-життя) – 378 компаній.

Розглядаючи питання впливу інтеграційних процесів на страховий ринок України, потрібно врахувати основні тенденції розвитку національних ринків страхових послуг і виявити форми злиття капіталів українських страхових компаній в умовах глобалізації світової економіки.

В цьому контексті слід зазначити, що глобалізація страхового простору сприяє тенденціям укрупнення страхового бізнесу в усіх його сегментах та на національних ринках. На більш розвинених національних страхових ринках спостерігається високий рівень концентрації обсягів страхування великими операторами. Злиття та поглинання страхових компаній, банків, промислових підприємств виявили так званий "ефект масштабу", що проявляється в значному підвищенні ефективності діяльності страхових компаній порівняно з тими, які не брали участі в цих процесах.

Таким чином, концентрація капіталу дозволяє страховим компаніям підвищити ефективність функціонування та закріпити конкурентні позиції за рахунок розширення сфер діяльності, скорочення витрат, покращення якості менеджменту, а також збільшити свою частку на ринку, підвищити ринкову вартість акцій, максимально використовувати ефект від збільшення масштабів операцій.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Вихід страхових компаній на нові сегменти страхового ринку, глобалізація страхового бізнесу, поява нових страхових продуктів та можливість обслуговування клієнтів через Інтернет – все це призведе до неминучого злиття і поглинання у страховій галузі та до зміни її структури.

Незважаючи на вищезазначені проблеми, інвестиційна привабливість страхового ринку, враховуючи його стрімкий розвиток, зростає. Але інвестору необхідно виділити основні страхові компанії для інвестування, визначивши точки росту на даному ринку. Це зробити складно, бо на вітчизняному ринку працює майже 470 страхових компаній, а інформаційна відкритість ринку страхування для інвесторів все ще залишає бажати кращого.

Сучасний процес концентрації страхового капіталу в умовах глобалізації страхового ринку передбачає ліквідацію законодавчих та економічних бар'єрів між національними ринками страхових послуг і виявляється в:

- концентрації страхового та перестрахового капіталів, яка відбувається через масове злиття страхових й перестраховальних компаній на світовому ринку страхових послуг та формуванні транснаціональних страхових компаній;

- концентрації на ринку страхових посередників, що здійснюється шляхом злиття та придбання малих і середніх товариств, на основі яких формуються сильні міжнародні страхові брокери;

- злитті страхового, банківського й позичкового капіталів, що приводить до формування транснаціональних фінансових груп;

- концентрації споживачів страхових послуг, яка виявляється в зростанні капіталізації транснаціональних корпорацій та транснаціональних банків і зміні попиту на традиційні страхові послуги;

- зміні традиційних форм і видів страхових послуг, що приводять до злиття страхових і фінансових послуг та утворення альтернативного страхування та перестраховування, захисту, заснованого на управлінні активами страхувальників й страховиків;

- зміні ринкового середовища завдяки комп'ютеризації та можливості використання мережі Internet для надання страхових послуг у режимі транскордонної торгівлі.

Злиття капіталів страхових компаній виявляється у різних формах:

- інтеграції, яка передбачає ліквідацію двох чи декількох страхових компаній і передачі всіх майнових прав та обов'язків компанії, що створюється внаслідок реорганізації;

- поглинанні, яке передбачає ліквідацію усіх, крім одного зі страховиків, і передачі йому майнових прав та обов'язків інших страховиків;

- підпорядкуванні, яке передбачає втрату однією зі страхових компаній частини повноважень в управлінні;

- консолідації, яка відбувається на засадах взаємної участі у капіталі компаній – учасниць, при цьому, нові компанії не створюються, а існуючі не втрачають правового статусу;

- створенні головного або материнського підприємства, учасники якого при цьому втрачають частину повноважень в управлінні.

При злитті значно розширюється клієнтська база, філійна мережа страховиків, збільшуються можливості прийняття ризиків; відбувається диверсифікація капіталу й підвищення норм прибутковості інвестиційних ресурсів, скорочення витрат внаслідок масштабів діяльності.

Разом з тим, проблеми, які виникають при злитті капіталів, досить специфічні. Заново створена компанія позбавляється можливості займатися деякими видами страхування без отримання відповідних ліцензій. В резуль-

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

таті. на деякий час може припинитися діяльність компаній, що призведе як до недоотримання прибутку, так і до втрати частини клієнтів. Водночас ємність ризиків нової компанії збільшується, зростає небезпека великих збитків через кумуляцію при настанні страхової події з тим же застрахованим об'єктом. Під скорочення потрапляє і частина персоналу компаній, особливо та, яка виконує дублюючі функції (бухгалтерія, канцелярія, відділи обліку, реклами, розміщення резервів тощо).

Висновки. Фінансовою гарантією платоспроможності страхової компанії є наявність у неї достатніх сформованих резервів, які покриті грошовими коштами. Джерелом коштів для покриття сформованих резервів служать платежі страхувальників. Якщо ж в силу певних причин внесків страхувальників недостатньо для формування резервів, у такому випадку страхова компанія повинна забезпечити грошове покриття сформованих резервів або за рахунок власних коштів, або за рахунок внесків засновників компанії.

Тому при формуванні фінансових ресурсів страхової компанії потрібно виходити з основних чинників, які впливають на їх кількісний і якісний стан і в свою чергу обумовлюють рівень фінансової стійкості страхової організації в конкретному періоді. До таких чинників більшість економістів відносять величину внесеного статутного капіталу страхової компанії, розрахований у встановленому порядку розмір страхових резервів з метою гарантії страхових виплат, існуючу у відповідності із стратегією і тактикою страхової компанії структуру її страхового портфеля, існуючу систему перестраховування страхових ризиків, а також масштаби та ризикованість інвестиційної діяльності конкретної страхової компанії.

В умовах глобалізаційних змін для збереження конкурентних переваг, вітчизняні страхові компанії повинні удосконалювати свою фінансову діяльність, нарощувати рівень капіталізації страхової системи і консолідації вітчизняного страхового бізнесу, впроваджувати прогресивні технології управління задля підвищення ефективності діяльності страхових компаній. Стратегічною метою фінансової діяльності на сучасному етапі має стати забезпечення системної стабільності страхових компаній і створення необхідних умов для розвитку страхових послуг на засадах добросовісної конкуренції.

Для підвищення капіталізації та успішної конкуренції українських страхових компаній на міжнародній арені необхідно:

- сприяти концентрації страхового ринку шляхом внесення змін до законодавства щодо формування статутного капіталу, гарантійного фонду та вільних резервів страхових компаній;

- розробити план заходів щодо поетапного допуску філій страховиків-нерезидентів до страхового ринку України відповідно до міжнародних договорів України;

- запровадити взаємний обмін інформацією між Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг та органами страхового нагляду інших держав щодо діяльності страховиків, їхніх філій, страхових посередників та страхових груп (страхових холдингів);

- сприяти укладанню двосторонніх та багатосторонніх договорів між Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг та органами страхового нагляду інших країн щодо взаємодії у сфері регулювання страхової (перестрахової) діяльності;

- сприяти поетапному впровадженню у страховий сектор міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Своєчасне виявлення змін і розробка рішень щодо сталого розвитку страхових послуг допоможуть ефективно використовувати переваги глобалі-

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

зації світової економіки та забезпечити фінансову стійкість вітчизняних страхових компаній в глобальному середовищі.

Література

1. Про внесення змін до Закону України "Про страхування": Закон України від 07.07.2005 р. № 2745-III, зі змінами і доповненнями / Верховна Рада України // Офіційний вісник України. - 2005.
2. Козоріз Г.Г. Проблеми розвитку страхового ринку в Україні / Г.Г. Козоріз // Регіональна економіка. - 2008. - № 2. - С. 183-191.
3. Лебединська Л.Д. Акумуляція фінансових ресурсів страхового ринку для забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку економіки / Л. Д. Лебединська, Л. М. Ремньова // Формування інноваційної моделі розвитку національної економіки України: монографія : у 2 ч. Ч. 1. / [за заг. ред. д.е.н., професора І. С. Каленюк]. – Чернігів: ЧДІЕУ, 2009. – 592 с. – С. 191-202.
4. Ткаченко Н.В. Вплив іноземного капіталу на розвиток страхової системи України / Н.В. Ткаченко // Фінанси України. - 2007. - №6. – С. 115-121.
5. Плиса В.Й. Інтеграція страхового ринку України у світовий страховий простір / В.Й. Плиса // Фінанси України. - 2002. – №7. - С. 94-102.
6. Дворак М.С. Вплив глобалізації світової економіки на розвиток Українського ринку страхових послуг / М.С. Дворак // Актуальні проблеми економіки, 2006. - №8 (62). – С. 67-74.
7. Ширинян Л. Влияние финансовой глобализации на страхование в Украине / Л. Ширинян, А. Глуценко // Экономика Украины. - 2004. - №5. - С. 24-31.

Надійшла 27.12.2010 р.